

Resums

Domènec Bascompte i Grau: «Realitat i mite en la història d'Andorra: un cèlebre soldat de Lluís XIV es fa andorrà»

RESUM: L'article és el resultat d'una reflexió sobre la presència de mites i llegendes en la història dels pobles i del perill que suposa, per al coneixement històric, donar per verídics uns fets que no han estat provats documentalment. En aquest cas s'analiza la veracitat de l'origen andorrà del general de Lluís XIV, Francesc Calbó Gualbes, al qual es dona per nascut a Soldeu tot i que les fonts documentals no corroboren aquest fet i que altres fonts bibliogràfiques situen el seu lloc de naixement a Barcelona. Aquesta ciutat fou probablement el seu lloc d'origen, vistes les connotacions socials que es requerien per al desenvolupament dels membres de l'estament militar, connotacions que no es troben a Andorra.

RESUMEN: El artículo es el fruto de una reflexión sobre la existencia de mitos y leyendas en la historia de los pueblos, y del peligro que supone para el conocimiento histórico dar por verdaderos unos hechos que no han sido probados documentalmente. En este caso se analiza la autenticidad del origen andorrano del general Francesc Calbó Gualbes, al que se da por nacido en Soldeu a pesar de que las fuentes documentales no confirman este hecho y cuando otras fuentes bibliográficas sitúan su lugar de nacimiento en Barcelona. Esta ciudad fue

probablemente su lugar de origen dadas las connotaciones sociales que se requerían para el desarrollo de los miembros del estamento militar, connotaciones que no se encuentran en Andorra.

RÉSUMÉ: Cet article est le résultat d'une réflexion à propos de l'existence de mythes et de légendes dans l'histoire des peuples et, sur le danger qu'implique pour la connaissance historique de donner pour vrai des faits qui ne sont pas certifiés. Alors, dans ce cas précis nous faisons l'analyse sur l'authenticité de l'origine andorrane de Francesc Calbó Gualbe, qui semblerait-il est né à Soldeu, bien que les sources documentaires ne démontrent pas cette réalité. D'autant plus que d'autres sources documentaires situent son lieu de naissance à Barcelone. Cette ville a été certainement son lieu de naissance car il ne faut pas mépriser les connotations sociales requises pour le développement des membres de l'État militaire, des connotations sociales que l'on ne peut pas retrouver en Andorre.

Realitat i mite en la història d'Andorra: un cèlebre soldat de Lluís XIV es fa andorrà

Domènec Bascompte i Grau

La cultura dels pobles és plena de llegendes o històries mítiques que sovint prenen més protagonisme i són més cregudes que la mateixa realitat històrica. Però què s'entén per *mite* o *legenda*? I per *història*? Definim cadascun d'aquests conceptes. Segons el *Diccionari d'història de Catalunya* publicat per Edicions 62, sota el concepte de mites i llegendes s'inclouen «totes aquelles narracions d'aparença històrica, però bastides per mitjà d'elements imaginaris»; i afegeix que «totes les comunitats humanes, en determinats moments, han cercat justificacions mítiques d'alguns dels trets cabdals del seu present o passat¹». En moments d'exaltació dels nacionalismes, com ara el període romàntic, es mitifiquen una sèrie de personatges cabdals de la història de Catalunya com Jaume I, el bandoler Joan de Serrallonga o el mateix canonge d'Urgell i president de la Generalitat catalana, Pau Claris, tot amb la intenció de crear uns mites o símbols que ajudin a enaltir l'existència històrica d'un territori a partir de la seva cultura. El mateix s'esdevé amb l'origen de Cristòfor Colom per a la historiografia espanyola i catalana, debat que encara continua vigent avui dia². Els mites i llegendes es transmeten de forma oral, tot i que en un moment determinat es puguin recollir per escrit, convertint així el mite en fet històric. La història d'Andorra no ha estat exempta d'aquesta situació i així, amb la transmissió d'Antoni Fiter i Rossell a través del *Manual Digest*, es considerà durant molts segles que Carlemany autoritzà el poblament de les valls d'Andorra amb la concessió d'una carta pobla l'any 805, que investigacions posteriors han determinat que és falsa³. El mateix autor recull el fet que dins les tropes dels almogàvers hi havia molts andorrans, i que fins i tot el mateix Marc Almogàver podia ser-ho⁴. En la mateixa línia, el recentment desaparegut professor Marcel Baïche mantenia la hipòtesi que la coneguda batalla de Roncesvalls del 788

1. Jesús MESTRE CAMPI (dir.), *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1992, p. 696.

2. Vegeu J. ARENAS i J. L. PALOS, «Era català Cristòfor Colom el descobridor d'Amèrica?», *Sapiens* (Barcelona), núm. 11 (2003), p. 12.

3. Jordi GUILLAMET, «Revisió al problema de la Carta Pobra d'Andorra», *Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques* (Andorra la Vella), núm. 2 (1987), p. 43-67.

4. Antoni FITER i ROSSELL, *Manual Digest*, Andorra la Vella, Consell General, 1987, fol. 74.

havia tingut lloc a les valls d'Andorra⁵. Tots aquests fets són difícils de demostrar històricament i per tant susceptibles a tota mena d'interpretacions. No passa el mateix amb els dos darrers grans mites de la història d'Andorra: el del general Calbó i el de Boris I. Segons alguns autors, el general Calbó, militar que a les ordres del rei de França Lluís XIV causà estralls als Països Baixos durant la segona meitat del segle XVII, era nascut a Andorra. Aquesta possibilitat queda descartada després de les aportacions bibliogràfiques i documentals que es presenten en aquest article. L'últim gran mite o misteri de la història d'Andorra és l'afer del presumpte rei d'Andorra de l'any 1934, Boris I, el qual també ha estat objecte d'un article de premsa darrerament⁶.

L'entrada «història» de la *Gran enciclopèdia catalana* ens diu que és la «narració ordenada i verídica sobre el conjunt dels fets memorables del passat humà, sobre una sèrie determinada d'aquests fets o sobre una persona o una cosa concreta». Amb el concepte de verídica s'entén que la informació s'ha extret de proves bibliogràfiques o documentals fiables.

A partir d'aquestes premisses volem analitzar què hi ha de llegendari i d'històric en allò que s'ha escrit sobre el general Calbó i els seus orígens.

Què va fer el general Calbó?

Deixant al marge l'origen, l'any de naixement i el nom de pila del general Calbó, aspectes que analitzarem més endavant, podem dir que el general Calbó fou un militar que estigué a les ordres de Lluís XIV a partir de la segona meitat del segle XVII. Amb l'esclat de la Guerra dels Segadors (1640-1652), participà sota les ordres del virrei de Catalunya, mariscal de la Mothe, en la presa de Tamarit (1642), Flix i Mirabell (1643). Després sota les ordres del comte d'Harcourt lluità en la batalla de Llorens i participà en la presa de Balaguer (1645), en el setge de Lleida (1646-1647) i en la defensa de Barcelona (1652). El 1654 fou nomenat coronel i participà amb el seu propi regiment en diverses campanyes militars a Catalunya i al Conflent fins al 1659.

Entre 1667, any en què fou nomenat general de Brigada, i el 1672 lluità en diverses campanyes al Franc Comtat i a Holanda, on l'any 1672 és nomenat governador d'Arnhem. El seu gran reconeixement militar tingué lloc en la defensa de la ciutat de Maastricht, assetjada durant 51 dies per les tropes del príncep d'Orange l'any 1676: per aquest motiu va ser nomenat lloctinent general de les tropes franceses de Flandes.

L'any 1684, durant la invasió de les tropes franceses de Catalunya, obtingué la victòria del Pont Major, prop de Girona. El 1688 fou nomenat cavaller reial i un any més tard tornà a Flandes on va morir l'any 1690 a la batalla de Deinze.

Sobre aquest brillant militar es diu que Lluís XIV va escriure: «J'étais sans crainte quand il défendait une place» (No patia gens quan ell defensava una plaça).

5. Marcel BAÏCHE, «Roncesvalles. Rencesvalls II», *Bulletin Trimestriel de la Société des Langues néo-latines*, p. 12-24. Citat per Jordi GUILLAMET, «Revisió...».

6. Joan MORALES, «Boris I, el fals rei d'Andorra», *Sapiens* (Barcelona), núm. 11, (2003), p. 48-51.

Reproducció pictòrica de la invasió d'Holanda per les tropes franceses el 12 de juny de 1672. *Le Rhin passé à la nage par les français*. Van der Meulen. Musée des Beaux Arts, Caen.

La Guerra d'Holanda (1672-1678)

L'episodi que ha donat més transcendència al general Calbó fou la seva participació en la guerra d'ocupació d'Holanda amb les tropes de Lluís XIV. La Guerra d'Holanda s'ha de situar en el marc de les lluites de les potències europees (França, Anglaterra, Espanya i l'Imperi germànic) per l'hegemonia del continent, és a dir, pel control del màxim nombre de territoris. A continuació en destaquem els fets més rellevants.

La guerra entre França i les Províncies Unides Holandeses va durar 7 anys, i s'inicià el 6 d'abril de 1672. El 12 de juny del mateix any, les tropes franceses (120.000 soldats), comandades pel mateix rei de França Lluís XIV i els mariscals príncep de Condé, Turenne, Luxembourg i Vauban, entren a Holanda travessant el riu Rhin. Aquest episodi fou reproduït pel pintor flamenc Van der Meulen. El 20 de juny de 1672 l'exèrcit francès ocupà la ciutat d'Utrecht sense cap tipus de resistència.

El 30 de juny de 1673, Lluís XIV i Vauban prenen la ciutat de Maastricht, després de 13 dies de setge. L'any 1674, França només conserva Maastricht i Grave sobre el riu Mosa.

L'any 1676, les tropes holandeses intenten recuperar les places perdudes i així, el 26 d'agost, els homes del general Schömberg (entre els quals s'hi ha de comptar el general Calbó) obliguen Guillem d'Orange, cap de l'exèrcit holandès, a aixecar el setge al qual havia sotmès la ciutat de Maastricht. Segons un relat del segle XVIII, l'Stathouther, Guillem d'Orange, cap polític i militar de les Províncies Unides, va fugir sense tenir temps d'emportar-se els ferits i els malalts del seu camp, i va abandonar una part del seu canó i de les seves pertinències, després de perdre 12.000 homes en 51 dies de setge a una ciutat que el rei de França havia pres en 13 dies⁷. Segons Philippe

7. «Medailles sur les principaux événements du regne entier de Louis le Grand avec des explications historiques», *Histoire métallique du regne*, París 1723, fol. Citat per François BLUCHE, *Louis XIV*, París, Fayard, p. 376.

Fulanger⁸, els lloctinents generals de Lluís XIV a Holanda el 1677 són: el cavaller de Lorraine, el príncep de Soubisse, el marquès de la Trousse i el comte du Plessis. El cavaller de Sourdis i el senyor de Stoupe són els generals majors i el marquès de la Frezilière el comandant d'artilleria. On és el general Calbó?

A partir de 1675 s'inicia a Nimega un congrés de pau que culmina el 10 d'agost de 1678 amb el tractat de pau amb les Províncies Unides, el 17 de setembre del mateix any amb Espanya i el 5 de febrer de 1679 amb l'Imperi germànic. A partir d'aquest tractat de pau, Holanda no perd cap territori i recupera la ciutat de Maastricht, l'única que encara era en mans franceses, a més d'obtenir avantatges duaners en el comerç amb França.

En la bibliografia consultada a fi d'obtenir el màxim de detalls possibles sobre la Guerra dels Segadors i la Guerra d'Holanda, hem trobat escasses referències sobre el general Calbó. Núria Sales troba el general lluitant l'any 1654 prop dels Pirineus i el cita com a exemple de català que lluita contra els seus germans catalans⁹. Tot i que els fets històrics coincideixen amb les gestes militars que les biografies atribueixen a aquest personatge, la historiografia no li dona gaire protagonisme, fet que em fa considerar que potser la seva participació en aquestes campanyes no fou tan important, sinó que simplement fou un bon militar a les ordres del príncep de Condé, Schomberg o Luxembourg. A més, l'absència de la menció de les fonts bibliogràfiques i documentals per part dels autors que han estudiat aquesta figura poden iniciar un dubte sobre la veracitat de les informacions aportades que, en aquest cas, però, semblen ben fonamentades. Per aquest motiu, és important deixar molt clar en tot estudi historiogràfic les fonts bibliogràfiques i documentals que s'han utilitzat, a fi d'evitar que alguns fets verídics siguin posats en dubte o que alguns fets dubtosos siguin considerats verídics.

Qui fou el general Calbó?

El primer article en què s'informa de l'origen andorrà del general Calbó és escrit per Joseph Sanz al número 59 de *L'Ariège pittoresque*, del 31 de juliol de 1913¹⁰, en el qual s'afirma que el general Calbó nasqué a Soldeu i que fou un militar molt important per a l'exèrcit del rei de França Lluís XIV. En l'article, però, no es dona a conèixer el nom de pila del general Calbó ni la seva data de naixement. En el mateix article també s'afirma que els habitants d'Andorra sovint servien en exèrcits catalans i francesos, i com a exemple s'afirma que molts andorrans formaren part de les tropes dels almogàvers¹¹. Cap d'aquestes darreres afirmacions no ha pogut ser demostrada documentalment i, per tant, manquen de cap credibilitat des d'un punt de vista historiogràfic.

8. Philippe FULANGER, *Monsieur frère du roi*, Paris, Librairie Académique Perrin, 2001, p. 187.

9. Núria SALES, «Crisis de Catalunya», a *Història de Catalunya*, vol. 4, Barcelona, Edicions 62, 1991, p. 385.

10. ARXIU HISTÒRIC NACIONAL / FONS BIBLIOGRÀFIC dels ARXIU DEPARTAMENTALS de l'ARIEJA.

11. Joseph SANZ, «Un célèbre guerrier andorran au service de la France sous Louis XIV», *L'Ariège Pittoresque*, núm. 59 (1913), p. 2.

L'any 1979, en el setmanari *Poble Andorrà*¹² es publicà una entrevista als hereus de casa Calbó, Josep Areny, pare i fill, en què es recorden els membres de la família que tingueren càrrecs importants entre els quals s'esmenten els cònsols, consellers, sub-síndics, batlles i notaris, però no parlen de cap avantpassat militar. A la darrera pàgina de l'entrevista es publicà, en un requadre al marge, un altre petit article titulat: «Un Calbó general del rei Lluís XIV». S'hi exposa que un Calbó que va néixer l'any 1625 i que va morir a Flandes l'any 1690 va ser general de l'exèrcit de Lluís XIV. Segons es recull en l'article, aquest membre de la família Calbó s'enrolà en l'exèrcit a causa de la misèria del país i s'inicià en les armes durant la Guerra dels Segadors. Després es distingí en diverses campanyes contra el Franc Comtat i Holanda, on fou nomenat governador de la plaça forta d'Arhem. L'article acaba amb una altra interpretació de la ja coneguda frase de Lluís XIV en el sentit que podia dormir tranquil quan el general Calbó defensava una plaça. D'aquesta font d'informació es desprèn que el general Calbó va néixer l'any 1625 i va morir a Flandes el 1690. Malauradament no consta el nom de l'autor de l'entrevista als membres de la família Calbó ni el de l'article sobre el militar.

Fernand Sendra, en els números 14, 15 i 16 de *L'Echo des Vallées*, butlletí de l'Associació de Residents Francesos d'Andorra, datats entre el juliol i el desembre del 2002, dedica una sèrie d'articles a donar a conèixer el personatge i les actuacions del general Calbó. Per a aquest autor, l'il·lustre militar es deia Joan Salvador Calbó i va néixer a Soldeu, parròquia de Canillo, el 28 de juliol de 1625. Fou confirmat a Barcelona, moment en què canvià el nom de pila, Joan Salvador, pel de Francesc, de manera que va ser conegut com a Francesc de Calbó i Gualbes¹³, el qual, segons l'autor, també va servir a l'armada francesa com molts altres andorrans. En aquests articles s'exposa de forma completa i detallada la brillant ascensió en la carrera militar del general Calbó, però hi trobem a faltar les referències bibliogràfiques i documentals que sostenen les afirmacions i especialment pel que fa a l'origen andorrà del general Calbó, al sobtat canvi de nom en el moment de la seva confirmació i a la presència d'habitants d'Andorra en les tropes franceses.

En una visita a l'Arxiu Històric de l'Armada de Terra al castell de Vincennes, prop de París, l'autor de l'article que teniu a les mans tingué la sort de topiar amb un llibre escrit per L. Dussieux l'any 1888 titulat *Les grands Généraux de Louis XIV* que dedica el capítol XIV a «Le comte de Calvo. Lieutenant général». L'article se centra bàsicament en la brillant defensa de la ciutat de Maastricht per part d'aquest insigne militar. L'article comença dient: «François, comte de Calvo Gualbés, surnommé le brave Calvo, naquit vers 1627. C'était un gentilhomme de Barcelone...»¹⁴. En la resta del capítol s'exposen algunes de les proeses militars d'aquest general que coincideixen

12. «Un Calbó general del rei Lluís XIV», *Poble Andorrà* (20-25 novembre 1979), p. 3.

13. Fernand SENDRA, «Un célèbre guerrier andorran...», *L'Echo des Vallées* (Andorra la Vella), núm. 14 (2002), p. 16.

14. L. DUSSIEUX, *Les grands généraux de Louis XIV*, París, Librairie Victor Lecoffre, 1888, p. 14.

plenament amb les presentades per Fernand Sendra. Per primer cop, un autor ens diu que el general Calbó no era nascut a Soldeu sinó que era de Barcelona, tot i que L. Dussieux es mostra imprecís sobre la data de naixement. Per les seves actuacions militars i pel fet de dir-se o fer-se dir Francesc i com a segon cognom Gualbes o Gualbès i haver mort l'any 1690 a Deinze, no hi ha cap dubte que tots (L. Dussieux, J. Sanz, F. Sendra, N. Sales, l'autor de l'article anònim del *Poble Andorrà* i jo mateix) ens estem referint a la mateixa persona.

En l'intent de verificar la majoria de dades sobre el nostre militar, el pas següent fou consultar la *Gran enciclopèdia catalana* a fi d'ampliar alguna dada sobre el setge de Maastricht, el comte de Calbó o la família Gualbés, i quina fou la meua sorpresa quan vaig trobar l'entrada següent: «Calbó i Gualbes, Francesc (Barcelona 1625-Deinze, Flandes 1690) Militar». Malauradament en l'entrada no hi consta l'autor o autora de l'article que, un cop més de forma sospitosa, s'amaga en l'anonimat...

En el *Diccionari biogràfic* d'Albertí també s'hi troba una entrada sobre aquest personatge, escrit amb v, Calvó¹⁵, tal com també ho escriuen L. Dussieux i F. Sendra. El diccionari d'Albertí, però, li dona com a màxima graduació la de tinent general, tot i que reconeix que era governador de Maastricht. Un fet no exclou l'altre, ja que durant la seva carrera militar ja va actuar com a governador interí de quatre ciutadelles a Flandes, com ens fa saber Fernand Sendra¹⁶. Amb aquestes consultes molts dubtes sobre el seu origen van quedar aclarits. Francesc Calbó i Gualbes va néixer a Barcelona l'any 1625 i no a Soldeu com afirmen alguns autors.

Soldeu. Poble on la llegenda diu que va néixer el militar Francesc Calbó Gualbés. Arxiu Històric Nacional / Fons Henry Parisel, núm. 276.

15. Santiago ALBERTÍ, *Diccionari biogràfic*, vol. I, Barcelona, Albertí Editor, 1966, p. 198.

16. Fernand SENDRA, «Un célèbre guerrier andorran...», *L'Echo des Vallées* (Andorra la Vella), núm. 16 (2002), p. 26.

El general Calbó no era andorrà... però el podem fer fill adoptiu

Una consulta al llibre de registres de baptismes de l'arxiu parroquial de Canillo ens posa de manifest que no es produí cap naixement a la parròquia durant els mesos de juliol i agost de 1625, i que entre els anys 1625 i 1627 no va néixer a Soldeu (casa Calbó) ni als Plans (casa Soldevila) cap persona anomenada Francesc o Joan Salvador Calbó, amb la qual cosa podem afirmar que no va néixer a Andorra i que amb tota probabilitat devia haver nascut a Barcelona. Per tenir-ne la certesa caldria trobar la seva partida o el seu registre de naixement, documentació que probablement fou destruïda durant la Guerra Civil espanyola. D'altra banda, la majoria de soldats i càrrecs militars provenien de famílies nobles, situació que no es dona en el cas de les famílies andorranes, i sí en la dels Calbó Gualbes de Barcelona, ja que segons L. Dus-sieux era comte.

A 26. de Abril de 1625. foé batejada maria Anna zaren
 atz niera delabloria filla de nicolau zaron y de joana se-
 dra sa muller. se cedu rituel. p m fides murat s'ie y sub-
 uicari de canillo. Es fets padrins zaiume seiprot de les bordes
 y maria seiprota tade de les bordes.

Lo mateix dia y any bateja lo mateix subuicari un fill de
 miguel Adellat y de magdalena sa muller del lloch de
 canillo. Es fets padrins donauetura mas de la parrochia
 de canillo y catherina vesada de canillo. a n'eposec nom
 miguel donuclara.

A 12. de maig de 1625. foé batejat guille seiprot de les
 bordes, se cedu rituel. fill de zaiume seiprot y de joana
 sa muller. Es fets padrins guille seiprot y borho. na-
 dina viuda de canillo. Bateja p m fides murat subuic.

A 15. de maig 1625. foé batejat don domiqu rusquet del
 lloch de canillo se cedu rituel. fill de miguel rusquet
 y de dominica sa muller. Es fets padrins borho mou
 melner y don domenea prelati vici de canillo. al bap-
 tise me fides murat subuicari de canillo.

A 24. de maig de 1625. foé batejada m'loria
 bondavia filla de margarida abo casia y de
 del lloch de canillo, padrins zaiume naidi seiprot
 y villoira seiprot de canillo. Batejada p m fides
 murat subuicari.

Reproducció de les pàgines del Llibre de registre de baptismes de la parròquia de Canillo de l'any 1625, lloc on s'hauria d'haver inscrit el naixement de Francesc Calbó Gualbes el 28 de juliol de 1625 en cas que hagués nascut a Soldeu. No s'enregistren naixements entre el juny i el setembre d'aquest any. Arxiu Històric Nacional / Arxiu parroquial de Canillo, Llibre de registre de baptismes (1606-1654), Ll. núm. 1.

A 7. de setembre de 1625. font batejada Catharina solomia del blau filla de mig Solomia i de cacharina sa muller. Els seus padrins mig Solomia i cacharina marçalla del poble de la bachelia al poble morat subleuari de canillo.

A 10. de setembre de 1625. font batejada castrina solomia del sinchua del blau de canillo filla de mig Solomia i de margarida sa muller. Els seus padrins caume nauvi ferrey i castrina honra del regina. batejada al poble morat pte i subleuari de canillo.

A 19. de setembre de 1625. font batejada pere madora de hólle-hil de pere madora y margarida sa muller. Els seus padrins pere calba de vilan Anubi y catharina gaste na de la uita. batejada al poble emçal ruyge de canillo.

A 8. de novembre de 1625. font batejada miguel garreta del boro de la cosa fill de miguel garreta y de maria garreta sa muller. Els seus padrins miguel garreta i borhomenca felledat ruyge. batejada al poble morat pte. La mateix dia y any jo mateix pte font batejada miguel garreta boro del blau de mig Solomia i de cacharina sa muller. Els seus padrins miguel garreta i borhomenca felledat ruyge. batejada al poble morat pte i subleuari de canillo.

Francesc Calbó i Gualbes estigué sota les ordres de Lluís XIV, rei de França, però també copríncep d'Andorra, al qual degué conèixer en persona. Si el general Calbó hagués estat andorrà, les autoritats andorranes de ben segur que l'haurien utilitzat com a síndic procurador o diplomàtic, situació que no queda reflectida en cap informació documental. Finalment cal argumentar que si el «brau Calbó» hagués estat un andorrà il·lustre, Antoni Fiter i Rossell amb tota probabilitat l'hauria esmentat en el Manual Digest de 1748, tal com sí que va fer amb la presència dels andorrans en les tropes dels almogàvers.

D'origen català, el general Calbó segurament coneixia l'existència d'Andorra i potser fins i tot hi havia estat. Segons algunes dades biogràfiques estigué per la Cerdanya (Puigcerdà) durant la dècada del 1650. Entre 1653 i 1659 hi havia tropes franceses allotjades a Andorra, fins i tot potser que el general Calbó s'hagués pogut allotjar a

casa Calbó de Soldeu, tot i que per ara no en tenim constància documental. Aquesta hipotètica presència del general a Andorra i en aquesta casa pot ser l'origen de la confusió i per tant del mite sorgits de forma simpàtica a partir de la coincidència d'un cognom. Fins i tot podia existir un antic parentiu, en tot cas molt remot. La transmissió oral d'aquest mite fou plasmada posteriorment per escrit per Joseph Sanz i per Fernand Sendra. La llegenda creada sobre l'origen andorrà de Francesc Calbó fa que aquest personatge ja formi part de la història d'Andorra

Amb la pretesa vinculació del general Calbó amb Catalunya, Andorra i França es vol establir un lligam de simpatia entre aquest personatge i els tres territoris esmentats, convertint el general Calbó en un personatge pont entre Catalunya i França, imatge que també té actualment Andorra. El fet que aquest mite aparegui publicat en mitjans de comunicació francesos es fa amb la intenció d'expandir un personatge conegut i important per a la història de França a la història d'Andorra i d'establir així un lligam històric i cultural entre els dos estats, objectiu que volen assolir tant *L'Ariège Pittoresque* com *L'Echo des Vallées*. Les paraules de F. Sendra són prou eloqüents en aquest sentit: «Jean Sauveur dit François de Calvo, andorran et gran serviteur des armées de la France, "le brave Calvo" ne mérit-il-pas le souvenir?»¹⁷. Malauradament, el general Calbó és poc reconegut, per no dir gens, per la historiografia francesa actual. Com a pretès andorrà, un sector de la historiografia del nostre país l'ha volgut simbolitzar com a heroi nacional. El mite del general Calbó com a *heroi francoandorrà* es fonamenta en la constant interrelació entre la història de França i la d'Andorra, interrelació que d'altra banda vincula realment la història d'Andorra amb la de França a partir de personatges com Carles el Calb, Enric IV, Lluís XIV, Napoleó o el general De Gaulle, però que en el cas del general Calbó aquest lligam es basa, malauradament, en una manca de rigor històric i per tant no es pot donar per verídic. Per acabar, vull donar un toc humorístic, anecdòtic i solidari a aquest controvertit tema i plantejo que, si hi ha algú que ha quedat decebut pel fet que el general Calbó o Calvó no sigui d'Andorra i vol que ho sigui, el fem fill adoptiu d'alguna casa de la parròquia de Canillo, ja que per ara la seva memòria es troba a casa Calbó, a casa Soldevila, a la del meu veí Ferran Sendra i a la meua, tots habitants d'aquesta parròquia. Entre tots hem contribuït a fer que la llegenda del general Calbó segueixi viva, però més propera a la realitat històrica.

17. Fernand SENDRA, «Un célèbre guerrier andorran...», *L'Echo des Vallées* (Andorra la Vella), núm. 16 (2002), p. 27.

Bibliografia

- ALBERTÍ, Santiago. *Diccionari biogràfic*. Vol. I. Barcelona: Albertí Editor, 1966.
- ARENAS, J.; PALOS, J. L. «Era català Cristòfor Colom el descobridor d'Amèrica?». *Sapiens* [Barcelona], núm. 11 (2003), p. 12.
- BENASSAR, M. B.; JACQUART, J. *Historia Moderna*. Madrid: Akal, 1980.
- BORDONOVE, Georges. *Les rois qui on fait la France: Louis XIV*. París: Pigmalion, 1982.
- BLUCHE, François. *Louis XIV*. París: Fayard, 1986.
- CORVISIER, André; DEVÈZE, Michel. *La France de Louis XIV (1643-1715): ordre intérieur et place en Europe*. Vol. II. París: SEDES, 1994.
- DUSSIEUX, L. *Les grands généraux de Louis XIV*. París: Librairie Victor Lecoffre, 1888.
- FITER i ROSSELL, Antoni. *Manual Digest*. Andorra la Vella: Consell General, 1987.
- FULLANGER, Philippe. *Monsieur frère du roi*. París: Librairie Académique Perrin, 2001.
- Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.
- GUILLAMET, Jordi. «Revisió al problema de la Carta Pobra d'Andorra». *Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques* [Andorra la Vella], núm. 2 (1987), p. 43-67.
- Journal de la France et des français. Chronologie politique, culturelle et religieuse de Clovis à 2000*. Manchecourt: Gallimard, 2001.
- MAS, D. *La casa andorrana tradicional*. Andorra la Vella: Govern d'Andorra, 1989.
- MESTRE CAMPI, Jesús [dir.]. *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- MORALES, Joan. «Borís I, el fals rei d'Andorra». *Sapiens* [Barcelona], núm. 11 (2003), p. 48-51.
- MURAT, Inès. *Colbert*. París: Librairie d'Arthème Fayard, 1980.
- PILLORGET, René i Suzanne. *France Baroque, France Classique (1589-1715)*. Aylesbury: Robert Lafont, 1996.
- SALES, Núria. «Crisis de Catalunya». A: *Història de Catalunya*. Vol. 4. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- SANZ, Joseph. «Un célèbre guerrier andorran au service de la France sous Louis XIV». *L'Ariège Pittoresque*, núm. 59 (1913), p. 2.
- SENDRA, Fernand. «Un célèbre guerrier andorran...» *L'Echo des Vallées* [Andorra la Vella], núm. 14 (2002), p. 16.
- «Un célèbre guerrier andorran...» *L'Echo des Vallées* [Andorra la Vella], núm. 15 (2002), p. 28.
- «Un célèbre guerrier andorran...» *L'Echo des Vallées* [Andorra la Vella], núm. 16 (2002), p. 26.
- «Un Calbó general del rei Lluís XIV». *Poble Andorrà* (20-25 novembre 1979), p. 3.

Fons documentals

- ARXIU HISTÒRIC NACIONAL / ARXIU del COMÚ de CANILLO, Llibre d'actes (1620-1672), Ll. núm. 1.
- ARXIU HISTÒRIC NACIONAL / ARXIU PARROQUIAL de CANILLO, Llibre de registre de baptismes (1606-1654), Ll. núm. 1.
- ARXIU HISTÒRIC NACIONAL / FONS HENRY PARISEL